

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Kallio, Eeva

Title: Lähtökohtia luontoon liitettyjen merkitysten ja elämysten tutkimiseksi

Year: 1992

Version:

Please cite the original version:

Kallio, E. (1992). Lähtökohtia luontoon liitettyjen merkitysten ja elämysten tutkimiseksi. In Ihminen, luonto, liikunta (pp. 38-46). LIKES julkaisuja, 81.

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

IHMINEN

II 2,1

LUONTO

LIIKUNTA

TOIM.

TUIJA LYYTINEN

PAULI VUOLLE

REPORTS OF PHYSICAL CULTURE AND HEALTH

81

Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö (LIKES)
Pitkätie 2, Yliopiston alue, 40100 Jyväskylä

Foundation for Promotion of Physical Culture and Health (LIKES)
Pitkätie 2, University Campus, 40100 Jyväskylä, Finland

ISBN 951-790-102-X
ISSN 0357-2498

Tutkijaryhmä Vuolle, P., Vihko, V., Telama, R., Sironen, E., Silvennoinen, M.,
Raatikainen, M., Kirjonen, J.

Kansi	Oiva Meriläinen
Cover design	
Painatus	Kopi-Jyvä Oy
Printing	Kirjapaino Kari Ky (kannet, cover)
	1992

LÄHTÖKOHTIA LUONTOON LIITTYVIEN MERKITYSTEN JA ELÄMYSTEN TUTKIMUKSELLE

Viitekehysten ympäristöpsykologia

Ympäristöksi määritellään ympäristöpsykologian alueella sekä rakennettu että luonnontilainen ympäristö. Tutkimuskohteena on yksilön ja ympäristön välisen suhteen järjestelmällinen arviointi (Russell & Snodgrass 1987). Ympäristöllä viitataan laajaan, ajallis-avaruudellisesti väljästi määriteltyyn kohteiden joukkoon. Tutkimuksellisesti se on se laaja "taustalla" vaikuttava kohteiden joukko, joka ympäröi ihmistä missä tahansa tilassa.

Rakennetun ja luonnontilaisen ympäristön selkeä toisistaan erottaminen voi olla tutkimuksellisesti melko työlästä (Proshansky, Ittelson & Rivlin 1976). Ei ole kovinkaan helppoa tarkasti sanoa, mikä osa ympäristöä olisi yksinomaisesti joko luonnontilaista tai ihmisen toiminnan seurausta, kulttuuriympäristöä. Esimerkiksi Kaplanin ja Talbotin (1983) mielestä luonnoksi voidaan määritellä hyvin laajasti ottaen melkein mikä tahansa luontoon liitettävä kohde (siis vaikka kaupunkimaisemassa ikkunan takana näkyvä puusto tai oma kotipuutarha).

Käsitteellä "luonto" viitataan seuraavassa orgaaniseen ja epäorgaaniseen ympäristöön, joka ei pääsääntöisesti ole ihmisen toiminnan tulosta tai jossa ei ole juuriakaan ihmisten vaikutusta. Siten luontoympäristöön sisällytetään mm. kasvillisuus ja eläimistö, joet, vuoret ja metsät (Wohlwill 1983), kuten siihen sisältyy myös yön ja päivän sekä vuodenaikojen rytminen vaihtelu, joihin ihminen elinaikanaan on välttämättä suhteessa.

Ihminen on suhteessa luontoon monella tavalla ja monella tasolla. Heimstran ja McFarlingin (1974) mukaan tällainen interaktio voi olla joko tilapäistä tai jatkuvaa. Esimerkiksi satunnainen vierailu tietyssä luontoympäristössä - vaikkapa luonnonpuistossa, tai luontoliikunta marjastuksena tai sienestyksenä - voidaan määritellä ensinmainittuun luokkaan. Sen sijaan pidempiaikainen eläminen tietyllä alueella edellyttää jatkuvaa vuorovaikutusta tuon alueen "geografisen" luontoympäristön kanssa. Suomalaisten geografinen luontosuhde on täysin erilainen kuin esimerkiksi eteläisellä pallonpuoliskolla asuvien, koska joudumme sijaintimme vuoksi kosketuksiin omille leveys- ja pituuspiireille tyypillisen luontoympäristön kanssa. Meillä on omanlaisemme suhde esimerkiksi vuodenaikojen vaihteluun.

Mitä oletamme ihmisen ja luonnon suhteesta?

Luonnon ja ihmisen välisestä suhteesta on esitetty eri historiallisina ajankohtina toisistaan poikkeavia käsityksiä. Voidaan puhua kolmenlaisista olettamuksista (Knopf 1987): evolutionismi, kulttuurismi ja kanta, jossa kummatkin näkemykset yhdistetään.

"Evolutionaarisen" käsityksen mukaan ihminen käsitetään hyvin läheisesti luontoon sidotuksi. Tämä suhde on ollut ja ilmeisimmin tulee olemaan tiivis. Ihminen on olemukseltaan parhaiten ymmärrettävissä juuri yhteydessään luontoon. Luonto on sisäistynyt evoluution aikana elimelliseksi osaksi ihmisen todellisuussuhdetta. Tämä suhde on aina kulttuurista riippumatta samanlainen ja determinoitu. Evolutionistit väittävät, että ihmisillä on luontoon liittyvien ärsykkeiden sisäsyntyinen preferointi. Niinpä esimerkiksi päivän- ja kuunkierto sekä vuodenaikojen vaihtelu ovat ihmiselle tärkeitä, koska ihminen on adaptoitunut niihin vuosituhansien ajan (Kaplan 1977). Ihminen on välttämättä suhteessa tällaisiin luonnon ja kosmoksen rytmeihin. Itse asiassa Bachelard (1969) jopa esittää "rytmisen analyysin" käyttöä ihmisen suhteesta luonnon ilmiöiden kiertokulkuun. Kuvattu asennoitumistapa olettaa luonnon ja ihmisen välisessä suhteessa jotakin olemuksellisesti pysyvää ja ikuista sekä kaikille ihmisille yhteistä. Ihmiset preferoivat evolutionistien mielestä tiettyjä luontoon sisältyviä ärsykejä. Evolutionistit väittävät, että ihmisen aisti- ja havaintomekanismit ovat sopeutuneet nimenomaisesti näihin luonnon sisältämiin ärsykeisiin.

"Kulttuurisen" käsityksen omaksuneet ovat päinvastoin sitä mieltä, että luontoon on liittynyt eri kulttuurikausina ja historian vaiheissa toisistaan poikkeavia arvoja. Päinvastoin kuin evolutionistisen näkökannan omaksuneet he pitävät ihmisen luontosuhdetta relativistisena. Se ei olisi ehdoton siinä mielessä, että voitaisiin puhua ainoastaan yhdestä, välttämättömästä tavasta reagoida luontoon (Tuan 1977). Tämän näkökannan edustajat voivat vedota lukuisiin eri kulttuureissa tehtyihin tutkimuksiin, joissa osoitetaan, että eri ihmisryhmät erilaisina historiallisina aikakausina ovat omanneet varsin erilaisia käsityskantoja suhteestaan luontoon.

Joskus luontoon on esimerkiksi liitetty negatiivisia merkityssisältöjä. Luonto on käsitetty alempiarvoisena kuin kaupungin urbaanisuus. Luonto on nähty ihmistä rajoittavana "pahana" mahtina, kun taas kaupungissa ihminen kykenisi toteuttamaan omaa potentiaaliaan parhaalla mahdollisella tavalla. Joskus luontoa on taasen pidetty hyvinkin tavoiteltavana: rauhan, levon ja pyhyden paikkana ja kaupungissa elämistä on taas pidetty epäluonnollisena. Samantyyppinen vastakkainasettelu sisältyy myös siihen, että moderneissa länsimaisissa kulttuureissa luontoa on useimmiten pidetty kontrolloitavana resurssina, joka tulee alistaa ihmisen palvelukseen. Tällainen asenne on hyötykäytön asenne. Luonto on alistettavissa voimavara-

na. Taloudelliset hyötyarvot ovat tällaisessa kulttuurissa vallitsevia preferenssejä. Idän kulttuurit halutaan taas nähdä kulttuureina, joissa luontoa päinvastoin on pidetty liittolaisena, jota ei tulisi tuhota (Knopf 1987).

Edellisistä poiketen luonnon ja ihmisen välinen suhde voidaan ymmärtää myös tasavertaisena liittolaisena. Luontoa voidaan jossain määrin hyödyntää, sitä voidaan pitää voimavarana, mutta toisaalta sitä halutaan myös kunnioittaa. Näillä eri kulttuureista löydettyillä eroavaisuuksilla väitetään, että luonnolla ei ole mitään yhteistä tai yleistä merkitystä kaikille ihmisille kuten evolutionistit olettavat.

Kummankin pääsuuntauksen - luontosuhde joko sisäisesti ohjautuvana (evolutionismi) tai ulkoisesti opittuna (kulttuurismi) - välittävänä kantana on esiintynyt käsitys jossa kummatkin oletukset yhdistetään (Ulrich 1983). Tällöin ihmisen suhde luontoon käsitetään toisaalta sekä olemuksellisesti välttämättömänä että samalla muokkautuvana ja suhteellisenä. Ulrichin (1983) mukaan voidaan olettaa, että luontoon liittyvät havainto- ja ajatteluprosessit ("luontokognitio") ovat evoluutiokehityksen kuluessa sisäisesti määräytyneet. Luontoelämykset ("luontoaffektit") sekä arvot ja asenteet puolestaan lienevät enemmän määräytyneet kulttuurisesti ja yksilöiden kehitys- ja kokemustaustasta käsin (Knopf 1987).

Ympäristön kokeminen

Käsitteellä "tunne" viitataan kielenkäytössä hyvin heterogeeniseen ilmiöiden joukkoon. Jokainen tietää intuitiivisesti, mistä ilmiöstä on kyse, mutta sen operationaalinen, eksakti määrittely on vaikeampaa. Tutkimuksellisesti asiaa monimutkaistaa vielä, että psykologiassa "tunteena" voidaan käsitellä eri tasoisia ilmiöitä. Seuravassa keskitytään ympäristöön liittyvien mielialojen ja tunneattribuutioiden tarkasteluun.

Lyhytaikaisilla emotionaalisilla tiloilla puolestaan tarkoitetaan tuntemuksia, jotka heräävät satunnaisesti ja kestävät vain jonkin aikaa. Ne eivät siis ole jatkuvia ja toistuvasti samanlaisina esiintyviä (Russell & Snodgrass 1987).

Ympäristöpsykologinen tutkimus on nykyisin ehkä enemmän ollut kiinnostunut hetkellisistä tunnetiloista kuin pidempikestoista piirteistä. On lähdetty liikkeelle siitä, että voitaisiin ensiksi määritellä joissakin tietyissä ympäristöissä viriäviä tunnetiloja. Vasta viimeaikaisessa keskustelussa on alettu kysyä, miten pitkäkestoisia tuollaiset elämykset ovat, ja mikä on niiden kehityksellinen tausta. Eri tutkijat ovat esittäneet eri näkemyksiä siitä, millaisia perustavia ulottuvuuksia mielentiloissa voi olla. Tärkein ero näyttää olevan, ovatko kaikki mielentilat esitettävissä tiivistetysti yksi- vai kaksisuuntaisina ulottuvuuksina. Analysoituaan kumpaakin vaihtoehtoa Russell ja Snodgrass (1987) päätyvät suosittelemaan kaksisuuntaista

mallia. Tällöin oletetaan kaksi perustavaa mielentilojen ulottuvuutta: (1) miellyttävyys-epämiellyttävyys sekä (2) virittyneisyys (arousal)-uneliaisuus (sleepiness). Näillä ulottuvuuksilla pystytään määrittelemään mikä tahansa yksittäinen mielentila. Esimerkiksi jos mielentila on ensimmäisellä ulottuvuudella epämiellyttävä, toisella vahvasti virittynyt, voi seurauksena olla pelonomainen mielentila. Toisaalta taas vahvasti mielihyvässävyinen ja heikosti virittynyt mielentila voidaan määrittellä tyytyväisyydeksi (Russell & Snodgrass 1987).

Mielentilojen muutoksen tavoittelu on oleellisena piirteenä valittuun ympäristöön suuntautumisessa. Määrittelemällä paikka pelkästään miellyttävyys/epämiellyttävyys-ulottuvuudella ei tee kuitenkaan oikeutta sille, että tavoiteltavat mielentilat voivat olla hyvinkin erilaisia miellyttävydessään. Eri ihmiset preferoivat erilaisia tunteita miellyttävinä. Eri aikoina voidaan tavoitella erilaisia mielentiloja; tavoiteltavat mielentilat voivat vaihdella ajallisesti ja ihmisestä ihmiseen. Tavoiteltava mielentila ei varioi ainoastaan miellyttävyydeltään, vaan myös mielentilakuvausten toiselta ulottuvuudelta, virittyneisyydeltä.

"Tunteellinen arviointi" merkitsee tilanteiden ja kohteiden elämyksellistä tulkintaa. Tulkinnaissa annamme kohteille erilaisia affektiivisia attribuutioita, kuten miellyttävyys, arvostettavuus tai vastenmielisyys. Päinvastoin kuin mielentila, affektiivinen arviointi kohdistuu aina johonkin kohteeseen. Kuten mielentilat, tunne-arvioinnit voidaan esittää kahdella ulottuvuudella, joista toinen kuvaa virittyneisyyden astetta, toinen miellyttävyuden astetta. Jokin ympäristö tai paikka voidaan esimerkiksi määrittellä virittyneisyysasteikolla alhaiseksi, miellyttävyysasteikolla negatiiviseksi: se voi saada määreen "tylsistyttävä", "mielenkiinnoton" (Russell & Snodgrass 1987).

Ympäristöpsykologit ovat toistaiseksi keskittyneet vain harvojen tunneattribuutioiden tutkimukseen. Ympäristöön liittyvää stressin kokemusta on tutkittu varsin paljon, muita affektiivisia merkityksiä ei niinkään. Luontoympäristön eri kohteiden - ajatellaan vaikka puustoa, jokia, kallioita, taivasta, luonnon eläimistöä - tunteellisesta arvottamisesta on kansainvälisestikin tehty hyvin vähän tutkimusta. Yksilöllinen suhde erilaisiin ympäristöihin - erityisesti tunnesuhde - on hyvin monimutkainen ja ongelmallinen tieteellisesti tutkia (Russell & Snodgrass 1987). Tunteellinen side, joka yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksessa aina on, näyttää kuitenkin olevan perustavin yksilön ympäristösuhteen piirre. Esimerkiksi joillakin merkittävillä paikkojen nimillä on aina vahva emotionaalinen lataus (vaikkapa kodilla ja kotimaalla). Ympäristöihin siis liitetään tällaisia tunteenomaisia merkityksiä, ja ollaan pikemminkin taipuvaisempia toimimaan näiden affektien perusteella kuin ympäristön objektiivisten piirteiden mukaan. Lisäksi luontoeelämyksiä tulisi tutkia laajemmassa elämysten ja merkitysten kontekstissa. Myös sellaisia tunteita, jotka ovat negatiivisia (pelko, viha) tulisi tutkia. Ympäristö voi yhtä hyvin ärsyttää kuin

olla miellyttävä. Toistaiseksi suurin osa luontoelämysten tutkimuksesta on keskitynyt positiivisiin tunteisiin (Knopf 1987).

Luontoelämysten tutkimuksessa tulisi tarkemmin eritellä jatkuvien ja tilannespesifien ympäristötekijöiden vaikutukset (Driver, Rosenthal & Peterson 1978). Tällöin tulee tarkemmin määritellä ne luontoon liittyvät ärsyketypit, joita tutkitaan. Luontoelämykset eivät ole riippuvaisia ainoastaan näköhavainnoista, vaan myös kuuloon ja hajuaistiin perustuvista ärsykkeistä (Tuan 1977). Luontoelämyksissä tulee ottaa huomioon ärsykkeiden moninaisuus, jota luonnossa välttämättä kohtaa. Esimerkiksi useimmiten voidaan kiinnittää huomiota linnunlauluun (kuuloärsyke) kuin lintuihin nähtynä (näköärsyke). Veden äärellä oleskelu on taas esimerkkinä sellaisesta tilanteesta, jossa sekä kuulo- että näköärsykkeet tulisi ottaa samanaikaisesti huomioon.

Luontoon liitetyt merkitykset

Luontoelämysten tutkimuksessa törmätään välttämättä mielellisten, sisäisten fenomenologisten merkitysten tutkimukseen. Tulisi tutkia miten luonnon fyysiset ominaisuudet ja piirteet tulkitaan (Tuan 1974). Luontoon liittyvät symbolit kuuluvat myös tälle tutkimusalueelle. Aistimukset ulkoisen todellisuuden kohteista määritellään aina joksikin, johonkin käsitteelliseen luokkaan kuuluviksi ilmiöiksi. Suhde todellisuuteen on merkityksenantoprosessia, jossa jokainen kohde on suhteessa subjektin sille antamaan sisällölliseen merkitykseen.

Kaikki merkitykset, vaikkakin ne ovat yhdeltä tasoltaan mainittuun käsitteellistämiseen sidoksissa, ovat läheisessä yhteydessä elämyksiin ja arvoihin. Tällaisia tekijöitä voivat olla muistoja herättävät kohteet: esimerkiksi koti on vahvasti merkityksillä ladattu kohde. Siihen liittyviä tunteita saattavat olla esimerkiksi mukavuus ja rauhoittavuus. Yleensäkin mikä tahansa ympäristön kohde sisältää affektiivisen merkityksenannon. Esimerkiksi Csikszentmihalyi ja Rochberg-Halton (1981) havaitsi suorittamassaan tutkimuksessa, jossa haastateltiin useita satoja henkilöitä heidän koteihinsa liittyvien esineiden ja paikkojen merkityksistä, että kotiympäristö on vahvasti sidoksissa tunteisiin.

Tällainen merkityksenanto voi vahvasti liittyä perinteeseen ja sitä kautta läsnäoleviin ja historiallisesti muuttuviin arvoihin (Jacobi & Stokols 1983). Ensiksikin attribuutio voi olla traditionaalinen siinä mielessä, että se voi liittyä johonkin historialliseen perinteeseen, rituaaleihin tai muutoin merkitykselliseen toimintaan. Toiseksi se voi liittyä henkilölle merkitykselliseen ryhmään tai organisaatioon. Kolmanneksi paikka voi olla tiettyjen arvojen symboli, ideoiden, ideologioiden, uskomusten yms. kantaja. Esimerkiksi kansallispuistoja on joissakin tutkimuksissa pidetty eräänlaisina kansallisen ylpeyden ja omanarvontunteen kantajina.

Eräät tutkijat väittävät, että jokaisella on olemassa eräänlainen tajunnallinen tai mielellinen kartta, joka sisältää henkilölle tärkeiden ympäristöjen affektiivisen "koodauksen" (Gould & White 1975; Nasar 1979). Tällaista karttaa voitaisiin kuvata hyvinkin rikkaalla merkityksien ja elämysten kuvausjärjestelmällä; tyypillistä kuitenkin on ollut kuvata sitä pelkästään ulottuvuudella miellyttävyys-epämiellyttävyys. Tällainen oletus suhteellisen pysyvistä mielellisestä kartasta voi kuitenkin yksinkertaistaa asioita liikaa. Tällaiset paikkojen arvioinnit voivat olla muuttuvia, koska ihmisten arvojärjestelmät eivät välttämättä ole täydellisesti vaikiintuneita (Russell & Snodgrass 1987).

Merkityksenantoon läheisesti liittyvä tekijä on ympäristön symbolinen sisältö. Symboli määritellään tässä merkiksi, joka viittaa epäsuorasti johonkin muuhun kuin mitä se ilmiänsultaan on. Symboli voi olla symboli laajemmalle ryhmälle, tai se voi olla yksilöllinen symboli siinä mielessä että se palvelee vain tietyn henkilön merkityksenantoa. Ympäristöpsykologiassa on tutkittu sekä rakennetun että rakentamattoman ympäristön symboleita. Esimerkiksi kotiin on liitetty tutkimuksissa hyvin erilaisia symbolisia viestejä.

Luonto näyttää symboloivan joitakin perustavia, osin yliluonnollisia merkityksiä. Ensiksikin se on "elämän itsensä" symboli (Wohlwill 1983). Luontoon sisältyy ajatus kasvusta ja muutoksesta, päinvastoin kuin ihmisen luomaan ympäristöön (Blomberg 1982). Luonto on jatkuvassa muutoksen tilassa, kasvuprosessissa. Siihen myös liitetään vahvoja merkityksiä elämän jatkuvuuden kokemuksesta. Siihen aivan kuin sisältyy ajatus loppumattomuudesta. Luonnon oletetaan olevan olemassa jossakin muodossa ikuisesti. Kun urbaani elämänmuoto on kontrolloimatonta ja arvaamatonta, luontoon liitetään päinvastoin pysyvyyttä, universaaliutta ja ajattomuutta (Scheffer 1977). Lisäksi se näyttää joillekin symboloivan jotain ihmistä suurempaa voimaa. Siihen voidaan liittää merkityksiä, jotka ovat uskonnollisperäisiä, mystisiä ja yliluonnollisia. Luonto ylittää tavanomaisen elämämme rajat (Lewenthal & Prince 1976).

Luonto voimavarana

Luonto rakentaa yksilöllisen kyvykkyyden tunnetta. Suhde luontoon lisää ihmisen itsenäisen kontrollin tunnetta, kompetenssia ja itsearvostusta (Lewis 1977). Luonnolla ja luonnossa liikkumisella on jonkinlaista terapeutista arvoa koska se vaikuttaa mielenterveyteen. Erilaisten virkistäytymisalueiden käyttäjiä on tutkittu ja havaittu, että osallistujat omaavat esimerkiksi positiivisemmän minäkuvan kuin muut (Kaplan 1974). Tätä terapeutista vaikutusta selitetty useilla eri tavoilla. Luonto "pakottaa" suoriutumaan uusista kokemuksista (luontoliikkumisen lajeina esimerkiksi vuoristokiipeily, retkeily, veneily tai pitkät tunturivaellukset), mikä lisää yksilöiden oman kyvykkyyden ja voiman tunnetta. Tämä herättää suurempaa

itseluottamusta omaan itseensä ja vaikuttaa tätä kautta psyykkiseen hyvinvointiin (Barcus & Bergeson 1972). Luonnon terapeuttisuutta voidaan selittää siten, että se tarjoaa sellaisen ympäristön, missä yksilön omalla toiminnalla on tärkein merkitys. Oma selviytyminen luonnon tarjoamassa ympäristössä luo tunteen kontrollista ja tilanteen hallinnasta (Harris 1975).

Luonto ei koskaan "anna negatiivista palautetta", se ei suoranaisesti reagoi ihmisen toimintaan kielteisesti, kuten ihmiset voivat reagoida. Se on siis ihmistä uhkaamaton (nonthreatening) ja arvostelematon (nonjudgemental) (Wohlwill 1983). Luonto on myös tärkeä kanava yksilöllisen identiteetin ilmaisulle. Esimerkiksi siirtolapuutarhojen käyttäjiä tutkittaessa on havaittu, että tällaisesta alueesta tulee tärkeä sellaisille henkilöille, jotka muutoin kokevat olevansa tällaisten ympäristöjen puutteessa. Puutarhasta tulee ihmisen oma territorio, vahvistus siitä, että henkilö kuuluu johonkin ja jonnekin paikkaan.

On esitetty, että luonto tarjoaa uusia ja kiinnostavia ärsyksiä urbaanin elämän vastapainoksi. Luonto on poikkeuksellinen ympäristö tavanomaisen arkirutiinin vastapainoksi. Luonnolla on siis uutuusarvoa ainakin kaupungistuneelle ihmiselle! (Kaplan 1977). Nämä uudet ärsykkeet eivät välttämättä rauhoita tai tyyntytä ihmistä, vaan päinvastoin saavat ihmisen orientoitumaan uteliaisuudella jännittäviä ärsyksiä tarjoavaan ympäristöön. Toisaalta luontoympäristöjä pidetään myös hyvin manipuloitavina ja ennustettavina. "Luonnossa on harvoin yllätyksiä" (Bernstein 1972).

Knopfin (1987) mukaan luonto voidaan nähdä lepopaikkana ja uusintajana. Luonnolla nähdään olevan merkitystä rauhoittavana ja uusintavana toimintapaikkana. Sillä on tunteellisesti merkittävä rooli, koska se nähdään urbaanin elämän vastapainona: luonto on ympäristönä selkeä ja staattinen verrattuna kaupunkiympäristön kompleksisuuteen ja kiireisyyteen. Luontoa voidaan käyttää pakopaikkana.

LÄHTEET

Bachelard, G. (1969) *The poetics of reverie: childhood, language and cosmos*. Boston: Beacon Press.

Barcus, C. & Bergeson, R. (1972) Survival training and mental health: a review. *Therapeutic Recreation Journal* 6:3 - 7.

Bernstein, A. (1972) Wilderness as a therapeutic behavior setting. *Therapeutic Recreation Journal* 6:160 - 161.

- Blomberg, G. (1982) Coastal amenities and values: some pervasive perceptions expressed in the literature. *Coastal Zone Management Journal* 10:53 - 77.
- Csikszentmihalyi, M & Rochberg-Halton, E. (1981) *The meaning of things: domestic symbols and the self*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Driver, B., Rosenthal, D. & Peterson, G. (1978) Social benefits of urban forests and related green spaces in cities. *Teoksessa: Proceedings of the National Urban Forestry Conference*. Vol. 1. Syracuse: State University of New York, College of Environmental Science and Forestry.
- Gould, P. & White, R. (1975) *Mental image*. Hammonsworth, England: Penguin.
- Harris, D. (1975) Perceptions of self. *Teoksessa: B. van der Smissen (toim.) Research, camping and environmental education*. State College: Pennsylvania State University, College of Health, Physical Education and Recreation.
- Heimstra, N. & McFarling, L. (1974) *Environmental psychology*. Monterey: Brooks/Cole.
- Jacobi, M. & Stokols, D. (1983) The role of tradition in group-environment relations. *Teoksessa: N. Feimer & E. Geller (toim.) Environmental psychology: directions and perspectives*. New York: Praeger.
- Kaplan, R. (1974) Some psychological benefits of an outdoor challenge program. *Environment and behavior* 6:101 - 116.
- Kaplan, R. (1977) Down by the riverside: informational factors in waterscape preference. *Teoksessa: Proceedings: River recreation, management and research symposium*. St. Paul: U.S. Dpt. of Agriculture and Forest Service, North Central Forest Experiment Station.
- Kaplan, S. (1977) Tranquility and challenge in the natural environment. *Teoksessa: Children, nature and the urban environment*. Upper Darby: U.S. Dpt. of Agriculture, Forest Service, Northeastern Forest Experiment Station. S.181 - 185.
- Kaplan, S. & Talbot, J. (1983) Psychological benefits of a wilderness experience. *Teoksessa: I. Altman & J. Wolhwill (toim.) Human behavior and environment*. Vol. 6.: Behavior and the natural environment. New York: Plenum. S. 163 - 203.
- Knopf, R. (1987) Human behavior, cognition and affect in the natural environment. *Teoksessa: D. Stokols & I. Altman (toim.) Handbook of environmental psychology*. Vol 2. New York: John Wiley. S. 783 - 826.

- Lewis, C. (1977) Human perspectives in horticulture. Teoksessa: Children, nature and the urban environment. Upper Darby: Dpt. of Agriculture, Forest Service, Northeastern Forest Experiment Station.
- Lowenthal, D. & Prince, H. (1976) Transcendental experience. Teoksessa: S. Wagner, S. Cohen & B. Kaplan: Experiencing the environment. New York: Plenum.
- Nasar, J. (1979) The evaluative image of a city. Teoksessa: A. Seidel & S. Danford (toim.) Environmental design: research, theory and application. Proceedings of the 10th Annual EDRA Conference. Buffalo, NY.
- Proshansky, H., Ittelson, W. & Rivlin, L. (toim. 1976) Environmental psychology: people and their physical settings. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Russell, J. & Snodgrass, J. (1987) Emotion and the environment. Teoksessa: D. Stokols & I. Altman (toim.) Handbook of environmental psychology. Vol. 2. New York: Wiley. S. 245 - 280.
- Scheffer, V. (1977) Messages from shore. Seattle: Pacific Search Press.
- Tuan, Y. (1974) Topophilia: a study of environmental perception, attitudes and values. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Tuan, Y. (1977) Experience and appreciation. Teoksessa: Children, nature, and the urban environment. Upper Darby, PA: U.S. Dpt. of Agriculture Forest Service, Northeastern Forest Experiment Station.
- Ulrich, R. (1983) Aesthetic and affective response to natural environment. Teoksessa: I. Altman & J. Wohlwill (Eds) Human behavior and environment. Vol. 6.: Behavior and the natural environment. New York: Plenum. S. 85 - 120.
- Wohlwill, J. (1983) The concept of nature: a psychologist's view. Teoksessa: I. Altman & J. Wohlwill (toim.) Human behavior and environment. Vol. 6. Behavior and natural environment. New York: Plenum. S. 5 - 35.